

פרק עשרים וארבעה

יבארו בו תנאים והנהגות טובות שתתנהג בהם אשה כשרה:

(א) יִשְׁמַח הָאָדָם וְיִגַּל הַבּוֹחֵר אִשָּׁה כְּשֶׁרָה, וּמִמְשַׁפְּחָה כָּלֶם בְּרוּרִים, כָּלֶם צְדִיקִים. כִּי בַהֲיוֹתָהּ מִשְׁרָשׁ צְדִיקִים, טָבַע הָאֵב מְטָבַע בָּבֶן, וְהִיא מְטָבְעָה מוֹשְׁכַת עֲצָמָה אֶל הַטּוֹב. וְאַשֶּׁת חֵיל עֲטֹרַת בַּעֲלָהּ (משלי יב, ד), מְעֹטֶרֶת בָּאוֹת שֶׁל שֵׁם י"ה, כְּאֶמְרָם ז"ל (סוטה יז, א): אִישׁ וְאִשָּׁה זָכוּ, שְׂכִינָה בֵּינֵיהֶם — יוֹד שֶׁל אִישׁ, וְהָא שֶׁל אִשָּׁה, כִּי בְשֵׁם זֶה בָּרָא שְׁנֵי עוֹלָמוֹת: עוֹלָם הָזֶה וְעוֹלָם הַבָּא (מנחות כט, ב). וְתִרְאֶה גִדּוֹל מַעֲלַת הָאִשָּׁה טוֹבָה, שֶׁהִיא אוֹצֵר הַטּוֹב וְהַבְּרָכָה וְהַשְׂמֻחָה, דִּהְשָׁרוּי בְּלֹא אִשָּׁה, מְשַׁלֵּל מִכָּל זֶה, כְּאֶמְרָם ז"ל (יבמות סב, ב): כָּל הַשָּׁרוּי בְּלֹא אִשָּׁה, שָׁרוּי בְּלֹא שְׂמֻחָה, בְּלֹא טוֹבָה, בְּלֹא בְרָכָה. וְכֵשֶׁם שְׂאִי אֶפְשָׁר שְׂכִינָה הָאָדָם עוֹלָם הַבָּא, כִּי אִם עִם הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּמֹאמְרֵי הַתַּנָּא (אבות ד, טז): הַתֵּקֵן עֲצָמָהּ בַּפְּרוּזָדוֹר, כְּדִי שֶׁתִּכְנַס לַטְּרִקְלִין — כִּף אִי אֶפְשָׁר לָאָדָם לְהַשִּׁיג שְׁלָמוֹת לְנַפְשׁוֹ כְּדִי לְזִכּוֹת לְעוֹלָם הַבָּא, כִּי אִם עַל־יְדֵי אִשָּׁה טוֹבָה, שְׂאוֹת הָא נִתּוֹן בְּשֻׁמָּה, שְׂבִיבָה נִבְרָא הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּמִדְבַּר, כִּי הִיא הִכְנֶה לָאָדָם לְמִצָּא דְּבִרְי־חִפְץ, הִיא הַתּוֹרָה, שְׁעִמָּה קוֹנֶה הָאָדָם עוֹלָם הַבָּא, וְגוֹרָמַת לְשְׂכִינָה שֶׁתִּשְׁרָה בֵּינֵיהֶם, דְּאִישׁ וְאִשָּׁה שְׂזָכוּ, הַשְׂכִּינָה בֵּינֵיהֶם, כְּאֶמְרָם ז"ל (סוטה שם). וְהִיא מְדַרְיָכָתוֹ אֶל הַדֶּרֶךְ הַטּוֹב, שֶׁהָאָדָם שׁוֹמֵעַ צִעְקַת אִשְׁתּוֹ, וְכַעֲבָדָא (בי"ד יז, ז) דִּהְיָהוּא רָשָׁע, שֶׁהָיָה לוֹ אִשָּׁה כְּשֶׁרָה וְעִשְׂאָתוֹ חֲסִיד, וְחֲסִיד הָיָה לוֹ אִשָּׁה רָעָה, וְעִשְׂאָתוֹ רָשָׁע. הָרִי הָאָדָם הוֹלֵךְ אַחֵר אִשְׁתּוֹ, לְכָל אֲשֶׁר תַּחֲפִץ תַּטְהִי. וּבַהֲיֹת הָאִשָּׁה כְּשֶׁרָה וְצְנוּעָה, הִיא שְׂוָה לְאִישׁ בְּכָל הַדְּבָרִים, אֶף־עַל־פִּי שְׁפָטוֹרוֹת מִמַּצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁהִזְמִן גִּרְמָא וּמִתְלַמּוּד־תּוֹרָה, מִשּׁוֹם שֶׁהֵן סְבִיבָה לָאָדָם לַעֲסֹק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמַּצּוֹת, כְּנֹדָע (ע' ברכות יז, א; הני נשי. וע' יומא עז, א; מאי כן יתן. וע' יבמות סג, א; דייני), וְכִמּוֹ דְּאֶמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (יבמות סב, ב): כָּל הַשָּׁרוּי

בלא אשה, שרוי בלא תורה. והתורה גורם לקיום המצות, דעל זה מסיק בגמרא (קרושין מ, ב), דתלמוד גדול, משום שמביא לידי מעשה.

(ב) ואילו תנאי האשה הפשרה, כדי שתהיה חביבה על בעלה, שלא יבוא לתן דעתו לחשב באשה אחרת, חס ושלום, דזהו סבה לבנים היותם בלתי הגונים (נדרים כ, ב):

(ג) תנאי ראשון — תהיה האשה נקיה במלבושיה ויהיו בגדיה לבנים בכל עת, ושלא ימצא עליה שום פתם מדבר-מה, כדי שלא תמאס בעיני בעלה, דזהו סבה לבטל אהבתו ממנה ולחשב באחרת, חס ושלום. ואפלו תהיה עניה מחסרת בגדים, עם כל זה אותם סחובי הבגלות שלובשת יהיו מכבסים ומנקים מכל פתם.

(ד) תנאי שני — כל דבריה עם בעלה יהיו בנחת ודרך חן ושפה רפה, לא בקול רם, וכל-שכן שלא ככעס וחרון, פן יבער פאש חמת בעלה עליה ויבוא לקללה ולבזותה ולהפותה; וכיון שעושה פן פעם אחת, ירגיל בזה, ובאים לפרוד לבבות; וכל אחד יבחר דרך לחשב, הוא באשה אחרת והיא באחר, ובנים הנולדים מביניהם — בני מחשבה הם (ע' נדרים שם). והנולדים לומדים ממעשה אביהם, שבראותם לאביהם מכה ומקלל לאמם, גם הם עושים כך לקללה ולהפותה. לכן תהיה האשה סבלנית ולא כעסנית, דמסבת רגע של כעס שכועסת על בעלה, גורמת כל הרעה הזאת עליה. ואף-על-פי שבעלה יכעס עליה, תסבל, דכמה זעמו — רגע, דהאיש, אף-על-פי שיכעס, מיד מתרצה ומפיס אותה, שהאיש נברא מן העפר ומיד מתפיס, כאמרם ז"ל (ב"ר יז, ח. וע' נדה לא, ב).

(ה) תנאי שלישי — אם תראה שבעלה דחוק, אל תרבה עמו בשאלות; אף-על-פי שהם צריך הבית מאד, תצמצם עצמה, דכיון שרואה שאין בידו יכולת להביא — מה תועיל שאלתה? ובראותו שנוהגת עמו באכזריות, גם הוא מסיר אהבתו ממנה ומתאכזר עמה, ושונאתו אותה שמרה נצח. ואם מתביש ממנה — מכרח לעמד על פרשת דרכים לגנוב ולגזול כדי למלאת שאלתה, או לשום לדרך פעמיו בימים ומדברות, או נופל מן ההר וימות, או חיה דורסתו ויקבר שם, ואין מעיד עליו, ונשארה

אלמנה כל ימי חייה ובניו פיתומים. לכן פראות האשה בעלה בדחק, תרבה עליו ברחמים לפני המקום ערב ובקר וצהרים, שירחמו בזכותה או בזכותו או בזכות בניו, או בהצטרפות שלשתם יחד. ואדרבא, בימי דחקו תראה לו פנים שוחקות ותפסו בדברים ותחזקו בהבטחות. ובראות האיש אהבת אשתו עמו אף שהוא בחסר כל, נכנס שמחה בלבו ומסיר דאגתו, ועל-ידי-כך יתעלה ומתרומם כוכב מערכתו בבני חיי ומזוגי.

(ו) תנאי רביעי — אם רואה האשה שארע לבעלה איזה תקלה או עלילת ממון שהעלילו עליו, והוא עצב — תדבר על לבו דברי תנחומים ותקל הדברים הקשים בעיניו בדברים המושכים לבו של אדם, מדברי חן ופנים שוחקות, ותאמר לו: אהבת עולם אהבתיך! ראיתי פניך בראות פני מלאכי אלהים, ועל-כן יצאתי לקראתך לשחר פניך ואמצאך! לכה דודי נרננה עד הבקר, נתעלסה באהבים! וכשמע האיש דברי פיוסים פי נעמו, מסיר עצבותו מלבו, ואם מזדקק עמה, יהיו בניה טובים וחכמים מחכמים; הפך המזדוג עם אשתו בעצבות ודאגה — נוצר הולד משעמם וטפש, כאשר אמרו חכמי המחקר (ע' אגרת הרמב"ן בכונת החבור — הדרך הר').

(ז) תנאי חמישי — שלא תהא האשה עצלנית, לא בצרכי ביתה, וכל-שכן בדבור היוצא מפי בעלה, לפי שהעצלות גורמת העניות לבית, לפי שהעצלות מבטל הנקיות מן הבית והיא וביתה בלתי נקיות, והעניות עליהם כמשא כבד. שאף שיש מלבושים וכלים בבית, ביון שמחמת העצלות הם מלכלכים וקרועים, כמלבושי וכלי העניים דומים. והאיש הנכנס לבית, אף-על-פי שיבוא שמח מן השוק — בראותו עפוש טמאת הבית בכמה מיני מכשולים: באמצע הבית המוף והפד וצפחת, ובכל זוית וזוית קדרות מפחמות שנשארו שם מבשול הלילה, וזה מביאו לחמד בית חברו, המנקה מפל מבשול ומפל סרחון, ומחמדת הבית ימשך לחמד גם אשת חברו הנזהרת בנקיות הבית, ונמצא גורמת האשה העצלנית לבעלה לעבר על לאו "לא תחמד בית רעך, לא תחמד אשת רעך" (שמות כ, יד); ובעלה מתפלל עליה תמיד, שיענהו השם משמי מרומים, שבמעוט ימים תצא מן החיים, ובאים לידי מריבה וקטטה, הגורם חרוב הבית והפלים. לכן תשליך האשה העצלות מעליה, ותהיה

זריזה במעשה ידיה, ולשום עיני השגחתה בכל צרכי ביתה דוקא, שיהיה ביתה נקי בבית המלך, אם ברב או במועט, ותשים עיניה בבגדי בעלה ובכניה לנקותם מפל פתם ולקפלים, כדי שלא יהיו בעלה ובניה בזויים בעיני הבריות, כי בראותם אותם בזויים לא יכבדו להם, וגורמת להם קללה באמנם: ארורה האשה שאינה מנקה בגדי בעלה ובניה. ועוד גורמת העצלות לאשה, שלא תדקדק בכתמי נדותה, וגורמת פסול בכניה, היותם בני הנדה, וטורדת לעצמה ולבעלה מעולם הזה ועולם הבא, וענשה מרבה, כי היא הגורמת.

(ח) תנאי ששי — תמיד האשה תציר צורת בעלה כאלו הוא בפניה תמיד, ודמות צורתו תחקק בלבה כאלו הוא שר. וכשהוא עני בלבושים קרועין, תדמה בדעתה, שהוא כשר ששנה את בגדיו כדי שלא יפירו אותו, בדרך שהיו עושים, כמו שמצינו בשאול (ש"א כח, ח) כשהלך לבעלת אוב. אשר זה יגרם להתגבר אהבתו אליה, וזה יגרם שבניה זכרים, כמו שכתב רבנו בחיי ז"ל (ר"פ תורע דף יט, ט"ב), שאשה מזרעת תחלה, יולדת זכר (נדה לא, א), משום שכשגברה אהבת האשה על בעלה, צורתו נגד עיניה, ומרב תאותה עמו מזרעת תחלה, והולד נוצר כפי הצורה שנגד עיניה, הינו בעלה, ונוצר זכר כמוהו (עין שם יותר בארץ). ועוד — בהיות האשה חושבת בבעלה ונותנת צורתו נגד עיניה, אף כשהוא בחוץ תדמה לה שהוא בפניה, ומונעת עצמה מפל דבר רע בחשבה שבעלה בפניה ורואה אותה, שהדמיון פועל. ועוד — בהיותה חושבת בבעלה, פונה לבה מלחשב בדברים אחרים, הגורמים מחשבת הזנות או השחוק וקלות ראש הגורמים זנות (אבות ג, יג), פנודע מאמר רבותינו ז"ל (ע' ב"ד עג, י'), שהדמיון פועל לה דבעלה רואה אותה. לכן כל מחשבות האשה לא תהיה כי אם בצרכי ביתה, ולציר צורת בעלה כאלו הוא בפניה שם בבית, ובזה לא תבוא גם כן להרבות שיחה עם שום אדם בעולם ואפלו בקרובותיה.

(ט) תנאי שביעי — לא תרבה האשה לדבר בפני בעלה, רק תהיה ככלה בחפתה; משום שהאשה, כיון שדעתה קלה אין סדר לדבריה, ורבים בלתי הבנה ובלי שום קשר. וכראות בעלה חסר דעתה, יבוא לשנאתה או לבקש מיתתה, אולי יזדמן לו אשה בעלת שכל, שכל דבריה

במאזנים לעלות, שאינו יודע כי כלן שוות בזה, כי לא נסה. ובמה יתקן זה? שלא תרבה בדברים בפני בעלה, כמדבר, וכל-שכן וכל-יחמר שלא תדבר בפניו דברים מאוסים, ולא תוציא דברי תפלות מפיה עם בעלה. ונראה אסור בענין הנשים המגדלות בניהן בשירי עגבים ודברי חשוקים, לפי ששירים אלו מטמאים הגוף והנפש, וגם האשה דעתה קלה, ולוקחת אותם הדברים של אהבת זנונים כאלו עליה נאמרים, ומדמה בדעתה כאלו ספור המעשה נעשה בה, ומשם מגלגלת דעתה למחשבות זרות, ויוצא צפע ופריו שרף מעופף (ישעיה יד, כט) — צרעת ממארת הזנות. ועוד — פיון שמרגלת האשה להוציא שירי עגבים מפיה, נמשכת לדברי תפלות ומנבלת פה. ויש נשים המדברות עם בניהם הקטנים דברי נבלה כמצחקות עמהם — ימח שמם לעושות כן! וזהו מורה על רע מזגם שחומדות אל הזנות, וגורמות חלי רעה, שהבנים בהיותם גדולים שומעים ולומדים לדבר אותם דברי הטנוף ומטמאים פיהם שלא מדעתם. לכן תהיה האשה נזהרת בכל דבריה, שיהיו דברי חן וחסד, דברים נעימים ומשפחים, ואל תהיה כבדה בדבורה, לכפל דבריה שתי פעמים, ואל תזכיר דבר מאוס בפני בעלה, לפי שהדבור של מאוס גורם למאס מעשה ידיה.

(י) תנאי שמיני — שלא תדבר האשה בשבח שום אדם לבעלה, פן יבוא בעלה לחשדה שנתנה עינה בו, ויבחשק אהבתה עמו משפחתו, ויבקש המיתו כדי שלא תזנה אשתו עמו, 'פי קנאה חמת גבר' (משלי ו, ד), ונמצאת גורמת בשפיכות דם נקי. גם אל תספר בפני בעלה יפי שום אדם, אפלו מקרוביו, מהסבה האמורה; רק אם הוא אביו ואחיו הקטן; ולא בפי שום אשה, אפלו אמה ואחותה, כדי שלא יבוא בעלה להרהר בהן. וכל מה שיכולה האשה למעט בדבורה, זוהי מעלת חן על בעלה, ויקרה היא מפנינים, וכל חפצים לא ישוו להן.

(יא) תנאי תשיעי — תהיה האשה נזהרת בתקון שערותיה ועשיית צפרניה, ושלא יטיף דבר מנחירה; ואם יש בה איזה מום — תכסה אותו מבעלה בכל מה שאפשר לכסות. ואם פרחת עליה איזה נגע — אל תראה אותו לבעלה, משום שנמאסת בפני בעלה. ואם היא חולה

— תראה לבעלה פחות ממה שמרגשת מהחלי, ותתחזק בפניו, שכל אלו הדברים גורמים שתתחשב בעיניו ומחשבתו עליה תמיד, וכזה זוכים לבנים הגונים, עוסקים בתורה ובמצות. וגם תדמה האשה, שאין גדול וחשוב בכל העיר, כי אם בעלה דוקא, ואפילו שהוא פחות שבפחותים ואמנותו ברסקי. ותהיה השתדלותה להפציר בו שיקבע עתים לתורה בעתים שהוא פנוי ממלאכתו, וכל דעתה תהיה על בניה להדריכם בדרכי השם. ועין בר' אשית-חכמה' בדרך-ארץ של נשים (ח"ג פרק ד"א שער ד), שהאריך שם בענינים אחרים. ובהיות הספר מצוי ביד כל אדם, לא הבאתי דבריו, תראהו משם.

(יב) תנאי עשירי — תהיה האשה צדקנית ורחמנית על כל בני-ביתה, ועל העניים לתת להם אם יש לה לתן, או לפיכסם בדברים; אף לא עם האנשים העניים, דאסור להרבות עמם בדברים, פן יבואו להרהר עליה. ותתרחק עצמה מהמדות אשר מנו חכמים עליה לגנאי, והוא — שתתרחק בכל יכלתה מקלות-ראש, ולא תהיה סקננית [א] ולא ציתנית ולא דברנית ולא קנטרנית ולא משמשנית ולא פרסנית [ב], משום שאם תהיה קלת ראש תבוא לזנות, כמאמר התנא (אבות ג, יג): שחוק וקלות-ראש מרגילין את האדם לערוה, כל-שפן לאשה, שדעתה קלה. ולא סקננית — שהרואה אותה מרמזת בעיניה, ידמה שרמזה לו ויבוא לפתותה, ואפשר שייכל לה. ציתנית — דזהו גורם שתשמע עליה דבר שאינו הגון, ותבוא לידי קטטה ומריבה, ומזלזלת עצמה ומאבדת כבודה. ולא דברנית — שרבויו הדברים מביא אותה לגלות דברים נסתרים שבינה לבין בעלה. ולא קנטרנית — פרוש: קנאית, מפני שהקנאה גורמת לה רעות רבות, שבראותה בתכשיטי חכרתה ואין לה, תאמר בלבה: מי יתן שבעלה יהיה בעלי! וגורמת לה כל מיני חלאים רעים ונאמנים, ועצמותיה נרקבין. ובאה במחלקת עם בעלה ואין מכבה, ויוצאה מן העולם הזה בלא זמנה. ולא יצאנית — משום כשהאשה יוצאה מפתח ביתה, גורמת לאחרים שיבקשו בה ופוגמת עצמה, ומעשה דינה יוכיח (תנחומא ושלח ו); וכל הרואים אותה אומרים: ראו זאת האשה 'המיה היא וסדרת, בביתה לא